

ODPOVĚDNOST ŘÍMSKOKATOLICKÉ CÍRKVE ZA PRÁVNÍ ÚKON V ROZPORU S JEJÍMI PŘEDPISY

RONALD NĚMEC

Faculty of Law, Charles university in Prague,

Abstract in original language

Vztah vnitřních předpisů církví, které jsou registrovány u MKČR, a předpisů České republiky, je vztahem dosud ne plně probádaným. Zatím co dříve zájem o korelaci těchto předpisů nebyl ze strany advokacie příliš častý, v souvislosti s „církevními restitucemi“ nabývá na aktuálnosti. Autor článku se snaží dojít k závěru, zdali porušení kanonických norem může způsobit neplatnost právního úkonu dle norem České republiky. Závěr článku není jednoznačný, protože chybí jakékoliv rozhodnutí Ústavního soudu ČR v tomto explicitním směru. Autor se však přiklání k závěru, že porušení kanonických norem Římsko-katolické církve může vést k relativní neplatnosti právního úkonu dle právních norem České republiky.

Key words in original language

Katolická církev, Česká republika, Kodex kanonického práva, vnitřní předpisy církve, Česká advokátní komora, Ústavní soud České republiky, odpovědnost,

Abstract

Relation between internal regulations of churches, which are registered by the Czech Republic's Ministry of Culture and Czech Republic's regulations is still not fully explored. While earlier interest about correlation of these regulations was not very regular from the side of advocacy Bar, in coherence with so called „Church restitutions“ it has started to being actual. The author tries to conclude whether the violation of canonical norms may invalidate the legal act according to the standards of the Czech Republic. The conclusion of the article is not clear because the lack of any decision made by the Constitutional Court in this explicit direction. The author, however, inclined to conclude that the violation of canonical norms of the Catholic Church may lead to relative nullity of the legal act according to the laws of the Czech Republic

Key words

internal regulations of churches, advocacy Bar; Church restitutions; violation of canonical norms; Constitutional Court; Catholic Church; Czech Republic, responsibility,

Tento článek je čistě teoretický a má za úkol vytvoření debaty ohledně závaznosti kanonického práva Římskokatolické církve vůči třetím osobám, zvláště v souvislosti s církevními restitucemi.

Vzhledem k velké četnosti různých církví, budu se věnovat jen Římskokatolické církvi, protože článek by se stal nepřehledným a zdlouhavým, kdyby se mělo pojednávat o všech církvích.

Vzhledem k tomu, že tento článek je psán převážně pro odbornou veřejnost vzdělanou ve světském právu a nikoliv v kanonickém, autor bude občas zjednodušovat určité pojmy a nebude se držet vždy přesné typologie označení všech institutů dle Codex Iuris Canonici.

Úvod:

Dle § 420 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.) každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.

Dle zákona o církvích a náboženských společnostech (zákon č. 3/2002 Sb. – dále jen „CNS“), § 4 odst. 1:

„Církev a náboženská společnost vzniká dobrovolným sdružováním fyzických osob a svébytně rozhoduje o věcech spojených s vyznáváním víry, o organizaci náboženského společenství a o vytváření k tomu určených institucí.“ Dle odst. 3: „Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustanovují a ruší své orgány, ustanovují a odvolávají své duchovní a zřizují a ruší církevní a jiné instituce podle svých předpisů nezávisle na státních orgánech.“ Dle § 10 odst. 3 písm. h): „Návrh na registraci církve a náboženské společnosti musí obsahovat [...] způsob schvalování změn základního dokumentu a těch dokumentů církve a náboženské společnosti a jejich změn, které jsou přikládány k základnímu dokumentu, nebo z nichž jsou uváděny údaje do základního dokumentu.“

Dle komentáře¹ je církev po registraci právnickou osobou.

Z výše uvedeného právního předpisu můžeme s jistotou říci, že Římskokatolická církev má právo na vlastní samosprávu. Tato samospráva spočívá i ve vydávání vlastních právních předpisů, které jsou pro členy katolické církve závazné, v určitých případech i pro osoby ne v církvi působící.

Základním právním předpisem římskokatolické církve je Codex Iuris Canonici, který byl promulgován dne 25. ledna 1983 (dále jen „CIC“).

Tento kodex je závazný pro všechny členy římskokatolické církve.²

¹ KRŮŽ, J. (2011). *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, Praha: C.H. Beck. s. 55.

² Srov. Codex Iuris Canonici 1983, Kánon 1 a Kánon 11, Praha: Zvon 1994 (dále jen zkráceně „CIC“).

CIC dále rozlišuje partikulární (místní) zákony, které může vydávat buď diecézní biskup (tedy biskupové pro své diecéze, resp. věřící a osoby zasvěcené na území diecéze), univerzální církevní autorita či někteří vyšší představení, představitelé řeholních institutů, sekulárních institutů, společností apoštolského života, provincií pro své členy (dále vždy jen „řád“), což je teologicky a kanonisticky velmi hrubé zjednodušení a smíchání.³

Každá diecéze či řád má své vlastní předpisy, které se dotýkají i majetkového nakládání. V současné době jsou farnosti a řády vždy samostatnou právní a účetní jednotou.^{4 5}

V čele každé farnosti/řádu stojí farář/představený či jiná osoba, která je buď zvolena či jmenována a která je statutárním orgánem této farnosti – právnické osoby. Obecné soudy nemají právo zasahovat do voleb či do jmenování (těž ani stát/města obecně, byť dříve např. některá města měla toto právo (právo presentace) – např. Karlovy Vary. Dle vnitřních předpisů církve stát ani nemůže takovouto volbu přezkoumávat, to však platí ohledně volby, kdo bude „zvoleným“.⁶

Je nutno souhlasit s názorem v komentáři k z. CNS⁷, že se jedná o nebezpečnou situaci, pokud autonomie není dostatečně ošetřena vnitřními předpisy a postupy církve.

Meritum problematiky:

Nejvyšší soud ČR v roce 2007 konstatoval, že soud sice nemůže přezkoumávat věcnou správnost rozhodnutí, tedy, zdali byly splněny podmínky např. pro odvolání či jmenování, ale může přezkoumávat rozhodnutí, kterým je stanoveno odvolání či jmenování a zda toto rozhodnutí přijal orgán, který je k tomu dle vnitřních předpisů oprávněn.⁸

Na druhou stranu Ústavní soud ČR v roce 2011 konstatoval: „Z ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny plyne bez jakýchkoli pochybností, že tuto pravomoc (mají-li pravomoc civilní soudy rozhodovat o určovací žalobě) civilní soudy nemají, protože jejím přisvojením by byly narušeny kautely ústavnosti

³ Srov. tamtéž, Kánon 368 a Kánon 370.

⁴ Tamtéž, Kánon 515, § 3.

⁵ KRÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 59.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 17. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.

⁷ KRÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 55.

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 628/2006 a Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21Cdo 702/2007.

zakotvené mimo jiné v čl. 2 odst. 3 Ústavy a v čl. 2 odst. 2 Listiny.⁹ Zde Ústavní soud ČR došel k závěru, že není možné přezkoumávat, zdali orgán církve platně konstatoval, že je osoba stále duchovním či již není.

Způsob jednání za farnost/řád/jiné právnické osoby v církvi a oprávněnost smluvně zavazovat, stejně jako u obchodních společností v obchodním rejstříku, je uvedena v rejstříku evidovaných právnických osob, který je veden u Ministerstva kultury České republiky.¹⁰ Zápis se provádí z důvodu ochrany právní jistoty třetích osob.¹¹ Je důležité však mít na paměti, že samotný základní dokument dle § 10 odst. 3 písm. h) CNS, je účelově vytvořená písemnost, kterou nelze ztotožňovat s vnitřními předpisy církve.¹² MKČR však vychází z názoru, že základní dokument podle zákona není totožný se „základními“ církevními dokumenty typu Kodexu kanonického práva, Katechismu katolické církve apod.¹³

Je nutné zdůraznit, že tento rejstřík má formální i materiální publicitu.¹⁴ Publicita informací o statutárním orgánu příslušné církevní právnické osoby se oproti právnické osobě dle civilního práva liší, a to v instituci, která vede registr statutárních orgánů.¹⁵

V tomto rejstříku můžeme vyhledat způsob nakládání s majetkem farnosti/řádu. V případě Plzeňské diecéze zjistíme, že farář jako statutární orgán má právo zavazovat farnost do výše 50.000,- Kč. Nad tuto částku je zapotřebí souhlasu biskupa, jakožto ordináře.

Pokud se však podíváme do brněnské diecéze, zjistíme, že tento limit je jen 20.000,- Kč. Obecně tedy můžeme říci, že každá diecéze/řád má jinou výši a jinou míru samostatnosti.¹⁶ Tato skutečnost souvisí se svobodou každé diecéze, kdy každý biskup je zákonodárce, tedy může vydávat pro svou diecézi právní předpisy. Své limity však může nastavit i Česká biskupská konference, jakožto orgán, (velice nepřesně řečeno) který je koordinačním orgánem, byť ne pro všechny entity římskokatolické církve. Biskupská konference sama o sobě není způsobilá vydávat žádné závazné předpisy, ale

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10.

¹⁰ Dostupné z URL: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/> [přístup dne 4. 6. 2013].

¹¹ KRÍŽ, J. op. cit. (v pozn. 1). s. 61.

¹² Tamtéž. s. 174.

¹³ BERAN, K. (2004). „Veřejnoprávní subjektivita“. In: *Právní Rozhledy*. č. 6. s. 202.

¹⁴ § 17 odst. 2 až 4 zákona č. 3/2002 Sb.

¹⁵ BERAN, K. op. cit. (v pozn. 12). s. 201.

¹⁶ Srov. CIC, Kánon 1292, § 1.

veškeré závazné předpisy mající právní postavení podzákonné normy – decreta generalia – musí být nejprve přezkoumány (recognitio) Apoštolským stolcem.¹⁷ Ale i zde jsou výjimky (řád kněžského vzdělávání).¹⁸

Ve zvláštních případech se dokonce požaduje dovolení Apoštolského stolce.¹⁹

Dle CIC obecné i zvláštní normy světského práva o smlouvách a jejich plnění, mají stejné účinky v kanonickém právu ve věcech, které podléhají církevní pravomoci.²⁰

Pokud statutární orgán (farář) svým jednáním má přesáhnout limit určený ordinářem, vyžaduje se dovolení představeného, příslušeného podle norem práva.²¹

Své vlastní předpisy však musí vydávat i řády, které jsou zákony ve vlastním slova smyslu.²² Základním dokument se nazývá listina, stanovy či konstituce a tato listina obsahuje i základní normy s nakládáním majetkem.²³ Problematickým bodem se však stává ta skutečnost, že stát nemá právo kanonické právo vykládat. Jen sama církev má právo své vlastní právo vykládat.²⁴ Takovýto názor je v souladu s nálezem Ústavního soudu ČR, kdy bylo judikováno: „Zásada autonomie církví a náboženských společností tak nachází výraz v maximálním možném omezení zásahů státu do jejich činnosti s tím, že zejména vnitřní záležitosti těchto subjektů principiálně nelze činit předmětem soudního přezkumu.“²⁵

¹⁷ Srov. tamtéž, Kánon 455, 456 - poznámka doc. Damiána Němce.

¹⁸ Např. tamtéž, Kánon 242, § 1.

¹⁹ Srov. tamtéž, Kánon 1292, § 2. [Viz Nařízení ČBK ve věcech správy církevního majetku (č.j. 780/2001), v Praze je to 40 milionů Kč. Jednotlivé diecéze mají pak své normy o nakládání s majetkem, např. Praha, Směrnice o správě církevního majetku č. 2/2001 in Sbíрка právních norem arcidiecéze pražské z let 1945 – 2009. Praha, 2009.

²⁰ Srov. CIC, Kánon 1290.

²¹ Srov. tamtéž, Kánon 1291.

²² Srov. tamtéž, Kánon 587, 732.

²³ Srov. tamtéž, Kánon 587.

²⁴ ESLP - *Case of Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) and Others Vv Bulgaria*, (Applications no. 412/03 and no. 35677/04).

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07.

Problém však nastává, že tyto zakládací dokumenty jsou sice veřejně přístupné, ale jen na základě osobní návštěvy Ministerstva kultury České republiky či teoreticky u jednotlivých řádů. Má však osoba obchodující s církví psát si o vnitřní předpisy?

V případě nahlédnutí do Rejstříku evidovaných právnických osob zjistíme, ale stejně tak u ostatních řádů, že např. u některých řádů je způsob jednání popsán velmi lakonicky: „Provinciál a socius provinciála jednají samostatně v souladu s vnitřními předpisy.“ Co však obsahují vnitřní předpisy, účastník smluvního vztahu nezjistí jinak než osobní návštěvou MK ČR či navštívením příslušného řádu. Bohužel některé dokumenty týkající se nakládání s majetkem nejsou ani v rejstříku založeny. Avšak vzhledem k tomu, že rejstřík neobsahuje žádné omezení, účastník smluvního vztahu může předpokládat, že omezení neexistuje. Opak by kladl nepřiměřené nároky na něj, jakožto účastníka smluvního vztahu, když řád/provincie/farnost sama nic neučinila na ochranu zájmů stran s provincií do právního vztahu vstupující.

Vnitřní předpis však může stanovit, že ten, kdo nakládá s majetkem, musí mít oprávnění souhlasu např. magistra řádu k převodu majetku v určité výši.

Je otázka, zdali obecný soud může dle § 7 odst. 1, 3 občanského soudního řádu²⁶ přezkoumávat, zdali obecný orgán církve dal platně či neplatně (či zdali vůbec) svůj souhlas s převodu majetku. Tato polemika vychází z judikátu Ústavního soudu ČR²⁷: „Je nutné respektovat také to, že zákon č. 3/2002, jehož ustanovení konkretizují výchozí garance vyslovené v Listině, v žádném ze svých ustanovení neumožňuje, aby obecné soudy bezprostředně přezkoumávaly akty, jež byly učiněny v rámci církevní autonomie interními orgány církví resp. náboženských společností. Proto není možné dovodit, že by byl obecný soud nadán pravomocí projednávat a rozhodovat žalobu o neplatnost konání či rozhodnutí členského shromáždění církevní obce ve smyslu § 7 odst. 1, 3 [občanského soudního řádu]. Takový výklad by byl v rozporu se základními ústavními principy. Právo ustavovat vnitřní orgány, volit do nich členy, respekt. členy těchto orgánů odvolávat, je právem každé církve (forum internum) a stát není oprávněn do těchto věcí nikterak zasahovat.“ Stejně tak Nejvyšší soud ČR²⁸: „Nejvyšší soud k závěru, že k projednání a rozhodnutí o žalobě o určení neplatnosti konání či rozhodnutí orgánu církve nebo náboženské společnosti není dána pravomoc soudu (§ 7 odst. 1, 3 [občanského soudního řádu]). V obou případech tedy dovolací soud přisvědčil usnesením nižších soudů, jimiž byla řízení o žalobách zastavena. Nejvyšší soud upřednostnil forum internum církevního subjektu před alternativou soudního přezkumu

²⁶ Zákon č. 99/1963 Sb.

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 17. 01. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06.

²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

rozhodnutí, učiněného v rámci tohoto subjektu vůči jeho členům. Tím měl samozřejmě na mysli rozhodování v takových členských záležitostech (o určitých funkcích apod.), které se netýkají soukromých práv členů náboženských subjektů například v tom smyslu, že by mělo dojít k jejich výraznému finančnímu poškození.“

Z výše uvedeného je zatím patrné, že oprávnění statutárního orgánu zavazovat určitou právnickou osobou není neomezené, ale je určováno vnitřními předpisy církve, resp. jednotlivých jejích složek. Zatímco u farností lze dohledat způsob jednání faráře, jakožto statutárního orgánu farnosti, u mužských a ženských řádů mnohdy nikolivěk.

Též můžeme říci, že stát jasně deklaruje, že respektuje právo jednotlivých církví, a na druhou stranu Kanonické právo respektuje právo světské a požaduje, aby jednání statutárního orgánu bylo v souladu s platným právem toho daného státu, v našem případě tedy předně s občanským zákoníkem a obchodním zákoníkem.²⁹

Samotnou autonomií církví se zabýval v roce 2002 i Ústavní soud ČR, řešil zdali stát může do autonomie církve zasahovat. Dovodil, že autonomie církví při správě svých vnitřních záležitostí je dána zákonem o CNS, když argumentuje čl. 16 odst. 2 Listiny, ve kterém je uvedeno, že „církev je oprávněna spravovat své záležitosti, zejména ustavovat své orgány, ustanovovat své duchovní a zřizovat řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“³⁰

Dle § 490 občanského zákoníku „vznik smluv, kterými se zakládají závazky, se řídí ustanoveními § 43 a násl., pokud dále není stanoveno jinak.“

Dle § 47 odst. 1 občanského zákoníku „[j]estliže zákon stanoví, že ke smlouvě je třeba rozhodnutí příslušného orgánu, je smlouva účinná tímto rozhodnutím.“

Dle Velkého komentáře³¹ je od novely v roce 1991 ustanovení § 47 odst. 1 občanského zákoníku obsoletní, když již před rokem 1991 praxe i teorie dospěla k tomu, že i schválení právního úkonu soudem dle § 28 ve formě rozhodnutí dle § 176n občanského soudního řádu je svou podstatou jen souhlas k nákladní s majetkem zastoupeného a tedy nespadá pod § 47. Dále konstatuje, že za současného právního stavu nelze najít v právní oblasti žádný případ, na který by bylo možné § 47 odst. 1, 2 aplikovat.

²⁹ Srov. CIC, Kánon 1290.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

³¹ ŠVESTKA, J. - SPÁČIL, J. - ŠKÁROVÁ, M. - HULMÁK, M. a kol. (2009). *Velké komentáře: Občanský zákoník I*, 2. vyd. Praha: C. H. Beck. s. 243.

Zde však lze uvést, že tento komentář a ani judikatura nepočítaly (a ani nemohly, protože v té době neexistoval) se zákonem o církevních restitucích.

V komentáři se však konstatuje, že pod režim § 47 nespádají ani případy, kdy je ke smlouvě třeba takového přivolení určitého úřadu (úředního přivolení). Nedostává-li se totiž smlouvě takového přivolení, je rovně neplatná a to absolutně (§ 39). Nabízí se však otázka, zdali se tento paragraf nemůže vztahovat, vzhledem k církevním restitucím, např. na souhlas, který musí dát generální kapitula řádu svému představenému.

Dle Velkého komentáře k § 39 je absolutně neplatný každý právní úkon, který jde contra legem (resp. je v rozporu se zákonným ustanovením)³² a to i v případě když nejde o rozpor s občanským zákoníkem, ale i jinými zákony. K tomu dodává (ne v přímé souvislosti, ale v následujícím odstavci) - pokud byly vydány na základě zákonného zmocnění a uveřejněny ve sbírce zákonů.

Dále uvádí, že je-li právní úkon v rozporu s jinými než obecně závaznými právními předpisy (např. interními instrukcemi), nejde o rozpor právního úkonu s obsahem zákona. V takovém případě je však vždy třeba zvažovat, zda právní úkon není v rozporu s účelem zákona, popř. zdali jej neobchází.

Soudní judikatura dle Velkého komentáře je v této otázce dostatečně bohatá, a pokud je smlouva uzavřena v rozporu se zákonem, je objektivní skutečností, jež nemá právní následky a to ani v případě, pokud byla v dobré víře. Je nutné znovu podotknout, že stát výslovně uznává závaznost církevních předpisů i vně církve.

Krom toho zde však existuje usnesení Ústavního soudu,³³ že obecné soudy se nemohou zabývat přezkumem vnitřních rozhodnutí církve.

Nabízí se otázka, jaký je vztah vnitřního předpisu / základního dokumentu / údaje v rejstříku CPO. Který z nich může interpretovat soud a který ne?

Na tuto otázku autor nedokáže zcela odpovědět. Je zřejmé, že nejvyšším právním dokumentem Římskokatolické církve je Codex Iuris Canonici. Od něho se odvíjí jakýkoliv jiný právní předpis, tedy i vnitřní předpis. Takovýto předpis by neměl být v rozporu s CIC. Ale právě až z obsahu tohoto vnitřního předpisu se např. čerpají informace do rejstříku CPO. Který z nich však může civilní soud interpretovat?

Ústavní soud ČR konstatoval: „... Ústavní soud konstatuje, že je na vedlejších účastnících, aby vyvolali řízení před příslušným orgánem

³² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 137/05.

stěžovatelky, který je povolán otázku trvání jejich služebního poměru ke stěžovateli rozhodnout, resp. pro posouzení majetkových nároků vedlejších účastníků vůči stěžovateli bude v případném sporu (k jehož projednání je dána pravomoc civilních soudů) na stěžovatele, aby se těmto nárokům ubránila tím, že prokáže rozhodnutím příslušného orgánu, že služební poměr vedlejších účastníků vůči stěžovateli zanikl. Jde o stejný postup, jaký by bylo třeba uplatnit v případě, že by spor nebyl o to, zda akt, jímž měl být rozváznán služební poměr vedlejších účastníků ke stěžovateli, je neplatný (nicotný) z důvodu, že nebyl vydán příslušným orgánem, nýbrž že by byl neplatný např. z důvodu vady formy nebo věcného obsahu.³⁴

Z výše uvedeného jasně plyne, že některé akty nemohou obecné civilní soudy přezkoumávat a jiné ano. Ústavní soud odkazuje na rozhodnutí příslušného orgánu. Ale který to je? Může civilní soud přezkoumávat, zdali rozhodoval „správný“ orgán církve či nikoliv? Pokud například velmistr řádu, který může být sám o sobě soudcem pro členy svého řádu, rozhodne jako soud, bude takovýto rozsudek obecní soud vždy respektovat? Co když žalobce bude tvrdit, že měl rozhodovat diecézní soud/ inter diecézní?

Snad návodem nám může být usnesení Ústavního soudu ze dne 26.11.2010, kdy Ústavní soud judikoval: „Vznikne-li tedy pochybnost o kanonické platnosti či dovolenosti určitého aktu s možnou relevancí do práva českého, jsou to jediné církevní orgány (církevní soudy, kongregace apod.), které jsou příslušnými v takové věci rozhodovat, přičemž státní orgán (evidující orgán, soud apod.) předložené autonomní církevní stanovisko již dále nepřezkoumává, toliko akceptuje.“³⁵

Můžeme tedy s jistotou říci, že výrok církevního soudu je vždy závazný pro civilní soud? Pravděpodobně ano.

Ústavní soud dále konstatoval: „Bylo na vedlejších účastnících, aby při vstupu do služebního poměru se stěžovatelkou i tento aspekt vzali do úvahy a případně do služebního poměru se stěžovatelkou nevstoupili. V této souvislosti lze odkázat také např. na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1487/2003 ze dne 30. listopadu 2004, v němž Nejvyšší soud uvádí, že právem zaručená dobrovolnost, svoboda a existence svobodné vůle při vstupu do církevního (služebního) poměru vytváří rozumný (a přijatelný) předpoklad pro úsudek, že není v rozporu s právem (ústavněprávními principy), pakliže je jednání určité osoby zde spojeno se (svobodně) přijímanými, a předem danými, (právními) omezeními pro případ, že má takový poměr zaniknout.“³⁶

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10.

³⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.11.2010, sp. zn. I. ÚS 1240/09-2

³⁶ Opakovaná citace pozn. 34.

Jde jen o vztah duchovní – církev či o obecnou premisu pro všechny jedince, kteří vstoupí do řad církve? Pokud 2 katoličtí jedinci uzavřou manželství před Římsko- katolickou církví a ta následně prohlásí (soud) jejich manželství za nikdy nevzniklé, proč je poté potřeba rozhodnutí civilního soudu? Pokud LZPS garantuje náboženskou svobodu a svobody s ní spojené, resp. pokud stát garantuje církvím jejich autonomii ve smyslu nálezu IV. ÚS 3587/10, je správné a vůbec možné, aby civilní soudy manželství, které církev prohlásí za nikdy nevzniklé, řešili tím, že jej prohlásí za rozvedené? Právní status člověka, který je rozveden a který nebyl nikdy ženat, je přeci rozdílný.

Vzhledem k výše uvedenému je zcela jasné, že situace je velmi nejasná. Velký komentář se vůbec nezabývá možností vztahu práva civilního a práva kanonického. Základním problémem je, že do dnešního dne neexistuje smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem, tedy konkordát, který běžně tyto záležitosti (vztah mezi právem státu a církví) řeší.

Není totiž vůbec od věci, že vývoj judikatury nejvyšších soudů ČR je proměnlivý a záleží na soudcích a soudech. Je otázkou, jak se bude vyvíjet rozhodování Ústavního soudu ČR, když víme, že v současnosti prezident ČR Ing. M. Zeman prohlašuje, že je potřeba „církevní restituce“ upravit, jeho strana SPOZ dokonce chce uspořádat referendum o zrušení „církevních restitucí“, dle prezidenta ČR jsou ústavní zvyklosti „idiotské“ a pravděpodobný vítěz sněmovních voleb 2013 je ČSSD, která chce též „církevní restituce“ v neprospěch církví změnit. K tomu je potřeba vzít potaz, že prezident ČR a Senát ČR, který je ovládán ČSSD, jsou instituce, které mohou výrazně změnit rozložení názorů Ústavního soudu ČR a obě dvě instituce se netají tím, že kandidátů na ústavního soudce se ptají, jaký mají postoj k „církevním restitucím“.

Také je důležité si uvědomit, že výklad této otázky se velmi liší u Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR (srov. právě Nález Ústavního soudu ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10).

Je otázku, zdali lze analogie užít rozsudků obecných soudů i Ústavního o soudu ČR, které se týká účinnosti právních úkonů, které činí obec. Oprávnění je rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo. Navenek však vystupuje vůči třetím osobám jen starosta. Nemá-li však starosta pro svůj úkon souhlasu rady či zastupitelstva, je úkon neplaný pro rozpor s § 39.³⁷

Můžeme snad říci, že je starosta na úrovni představeného řádu (biskupa) a obecní zastupitelstvo na úrovni např. rady určitého řádu? Domnívám se, že jistou hrubou analogii by zde bylo možné použít.

³⁷ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. NS 30 Cdo 3130/2005.

Jelikož judikatura je konstantní³⁸ - ohledně neplatnosti úkonu - pokud nesplňuje formální náležitosti a není rozhodné, zdali o tom smluvní strany věděly, resp. přímo vyžaduje, aby právní úkon byl platný, musí být splněna i podmínka dovolenosti jednání.³⁹

Problém však nastává ohledně stanovení, zdali formální náležitosti byly splněny z pohledu církve. V kanonickém právu totiž platí zásada presumpce správnosti, tedy:

„i kdyby (akty) trpěly nějakou právní vadou zakládající jejich neplatnost, má se za to, že jsou platné, dokud tento akt nebude zrušen či změněn.“⁴⁰

Aby však došlo ke zjištění, zdali akt trpí vadou, musí o tom někdo rozhodnout. V Římskokatolické církvi autentickou interpretaci zákona provádí sám papež či jím pověřená osoba. Může však být provedena i vědecká interpretace (znalci církevního práva. V běžné praxi soudním či správním aktem.⁴¹

Závěr:

Na základě výše uvedeného je nanejvýš složité říci závěr, zdali je smlouva uzavřená v rozporu s právními předpisy církve neplatná absolutně, relativně, či zdali skutečnost, že byla uzavřena v rozporu s církevní předpisem, není pro platnost vůbec rozhodná. Je možné říci, že obecný soud musí vždy vycházet z rozhodnutí církevního soudu a názor církevního soudu je názorem nepřezkoumatelným a tedy závazným vzhledem k usnesení Ústavního soudu ČR z roku 2010?

Vzhledem k tomu, že prováděcí zákon tuto tezi, tedy samosprávu, resp. právo na vydávání vlastních právních předpisů dovoluje, mohu říci, že závaznost právních předpisů Římsko-katolické církve vůči třetím osobám, je konstituována zákonem i soudními rozhodnutími. Je možné konstatovat, že úkon toho, kdo vystupuje navenek za právnickou osobu, dle zákona o církvích a náboženských společnostech a nečiní tak v souladu s CIC či vnitřními zákonnými předpisy církevní právnické osoby, je neplatný? Osobně se domnívám, že byť možná z pohledu teorie kanonického práva do doby, než bude církevní instancí „protiprávní“ úkon zrušen, je platný, pro jistotu třetí strany by měl být neplatný již od počátku a ne až od doby, kdy k tomuto zrušení dojde ze strany církve. K tomuto závěru se přikláním

³⁸ Srov. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975.

³⁹ Srov. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 30/2005.

⁴⁰ Srov. HRDINA, A. (2002). *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia. s. 185.

⁴¹ TRETERA, J. R. a PŘIBIL, S. (1997). *Konfesní a církevní právo*. Praha: Jan Krigl. s. 117.

z důvodu, pokud by tu byl absolutní zákaz výkladu obecnými soudy úkonů na základě kanonického práva, druhá smluvní strana by byla ve velké právní nejistotě. Pokud by totiž došlo k prohlášení se strany církve právního úkonu za nulitní (absolutně neplatný?), pak by tento úkon nemohl být způsobilý k změně, vzniku či zániku práv mezi smluvními stranami, což by přineslo nulovou právní jistotu pro druhou smluvní necírkevní stranu. A pokud by stát musel výrok církevního instance respektovat, aniž by si sám mohl dopředu vytvořit předběžnou otázku, narušila by se základní presumpce právního státu, tedy právní jistoty. Pokud by můj výklad byl nesprávný a kupující by zjistil, že nedošlo k souhlasu s převodem majetku dle CIC, neměl by vůbec žádnou možnost podat žalobu na určení, aby soud určil, zdali právo opravdu vzniklo či nikoliv. Naopak církev by mohla a tvrdila by, že její představený porušil CIC, tedy jeho úkon je neplatný a protože stát respektuje kanonické právo, kupní smlouva nebyla uzavřena platně. Nebo toto tvrdit vůbec nemůže? Může totiž nastat situace, kdy církev prodá nemovitost. Kupující ji bude chtít dále prodat a v kupní smlouvě se zaváže novému kupujícímu, že právní stav věci je bezvadný. Mezitím se však může vyskytnout informace, že právě prodej mezi církví a kupujícím nebyl bez chyby. Kupující se však nemá právo možnost se nijak bránit, protože soudy by musely konstatovat, že nemají právo vnitřní rozhodnutí přezkoumávat (ale je nesplnění řádného postupu při prodeji rozhodnutím či nesprávným postupem)? Odpovědí nám může být poslední věta Nejvyššího soudu ČR judikátu, který pravý⁴²: „které se netýkají soukromých práv členů náboženských subjektů například v tom smyslu, že by mělo dojít k jejich výraznému finančnímu poškození.“

Pokud tedy jde o neplatný právní úkon, z takového úkonu kupujícímu, kdy smlouva je minimálně relativně neplatná, může vzniknout škoda. Sankční následek postihuje toho, kdo porušil primární právní povinnost (tedy mít souhlas toho, kdo je povinen dle vnitřních předpisů souhlas dát).

Předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu je porušení právní povinnosti a vznik škody, kdy mezi nimi je kauzální nexus a zároveň je zde zavinění. V určitých případech se zavinění konstituuje ze zákona, ale v tomto případě o zákonném konstituování nemůžeme hovořit. Tedy, zavinění je vždy nutné zkoumat a dokázat.

Právní teorie říká, že protiprávní úkon je takový úkon, který je omisivní či komisivní a je v rozporu s objektivním právem. Přičemž občanský zákoník vychází z generálního deliktu, tedy není rozhodné, z jakého právního předpisu porušení vzniká.⁴³

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006.

⁴³ Srov. ŠVESTKA, J. et al. op. cit. (v pozn. 30). s. 1203.

Není přitom rozhodné, zdali osoba, která takto konala/nekonala, věděla, že porušuje právní povinnost.⁴⁴

Okrajově je nutné připomenout, že vždy poškozený dokazuje, že došlo k určitému skutku, z něhož je dovozována odpovědnost za protiprávní úkon. Je-li ale smlouva absolutně neplatná, důkazní břemeno není až tak složité.

Dalším předpokladem je existence škody. Jde o újmu, která nastala ve sféře poškozeného a která je objektivně vyjádřena penězi. V případě škody na majetku se se nahrazuje skutečná škoda a ušlý zisk.⁴⁵

Nutnou premisou je kauzální nexus. Tedy vztah mezi porušením právní povinnosti, jakožto příčinou, a škodou, včetně jejího následku. Tuto skutečnost je vždy třeba prokázat.⁴⁶

Otázkou veledůležitou však bude zavinění, které je charakterizováno jako psychický vztah škůdce jak k protiprávnímu jednání, tak ke škodě, která z tohoto protiprávního jednání vznikla. Rozlišujeme úmysl a nedbalost.

Důkazní břemeno u zavinění z nedbalosti však nese žalovaný, tedy škůdce a ne žalobce, tedy poškozený. On je tím, kdo má prokázat, že nejde ani o nevědomou nedbalost. V takovém případě hovoříme o exkulpaci. Pokud by však šlo o úmyslné jednání, pak důkazní břemeno leží na žalobci.

Je nutné si uvědomit, že občanský zákoník presumuje zavinění a to ve formě nevědomé nedbalosti. Pokud by se mohlo dát hovořit o exkulpaci, muselo by se dojít k závěru, že škůdce škodu nezavinil. Přičemž, nejde o subjektivní pocit, ale o objektivní skutečnost.

Vezmeme modelový případ: určitá církev, v našem případě Římskokatolická, vlastní nemovitost, rozhodne se tuto nemovitost prodat. Dle výpisu z Rejstříku evidovaných právnických osob při MK ČR je způsob např. jednání: „Provinciál jedná samostatně v souladu s vnitřními předpisy“. Tedy provinciál uzavře kupní smlouvu na tuto nemovitost. Avšak dle vnitřních předpisů je povinen mít souhlas jiného orgánu (např. kapituly). Ten mít nebude. Kupující si vezme úvěr na koupi nemovitosti (přičemž není rozhodné, zdali užil peněz na kupní cenu z úvěru či peněz vlastních, které mohl užít jinak na rozmnožení svého majetku), smlouvu podepíše, v dobré víře, že je vše v pořádku, protože dle rejstříku na MK ČR podepisuje kupní smlouvu provinciál. Následně je zjištěno, že provinciál neměl souhlasu generální kapituly. Z výše uvedeného si dovoluji tvrdit, že každý právní akt, který odkazuje na CIC či např. konstituce, je závazný pro obecné soudy

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Srov. občanský zákoník § 442, odst. 2 a 3.

⁴⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002.

ČR a tedy i státní či soukromoprávní instituce. A protože ustanovení o oprávnění podepisovat provinciála vychází z CIC a konstitucí, musí být i jednání provinciála v souladu s církevními předpisy. To, že tyto předpisy jsou závazné jak pro orgány státní moci, ale i jiné soukromoprávní subjekty, lze dokázat na skutečnosti, že představený je volen na základě církevních předpisů a stát účinky této volby respektuje tím, že volbou/ jmenování dle kanonického práva, se zvolený/jmenovaný stává statutárním orgánem společnosti a církevní subjekt může zavazovat.

Na základě skutečnosti, že nebyly splněny podmínky kanonického práva, jde pravděpodobně o relativně neplatný úkon. Strany jsou povinny si vrátit vše, co od druhé přijaly. Ale strana kupující obdrží vlastně méně, protože došlo k určitému časovému posunu, kdy došlo k inflaci, dále musela platit úroky či nemohla užít peněžních prostředků jinak, např. pro rozmnožení svého majetku. Krom toho se nabízí otázka, kdo určí onu neplatnost? Církevní soud či civilní soud? Pravděpodobně církevní, který jediný může posoudit rozbor jednání vs. církevní předpisy. Civilní bude naprosto vyloučen z posuzování otázky, zdali jednání je *de lege* či *contra* a bude vázán výrokem o neplatnosti úkonu ze strany církevního soudu.

Pokud dojde k újmě na straně kupujícího, vzniká škoda dle občanského práva a poškozený (kupující) má právo se domáhat náhrady škody.

Pochopitelně pak ten, kdo smlouvu na straně prodávající podepsal, odpovídá tomu, komu vznikla škoda tímto jednáním, tedy řádu.

V takovém případě má pak řád právo vymáhat škodu po statutárním orgánu. Bohužel zde se dostáváme do slepé uličky, kdy složením např. trvalých slibů se majetek fyzické osoby stává většinou majetkem řádu a sama fyzická osoba nemá nic. Z toho lze dojít k závěru, že pak je zde možný již jen trestně právní postih, který však neřeší podstatu škody, která řádu vznikla.

Můžeme tedy říci, na základě nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, že soudy vůbec nebudou přezkoumávat platnost či neplatnost, protože zde bude již existovat výrok církevního soudu, ale bude rozhodovat jen o škodě? Pravděpodobně ano, ale je otázka, jak se k takovému výkladu postaví Nejvyšší soud ČR, který má úplně jiný názor než Ústavní soud ČR.

Skutečnost, že samy instituce České republiky si nejsou jisty, jak s touto problematikou naložit potvrzuje i pravomocné rozhodnutí jednoho úřadu, který konstatoval: „CIC nespadá do hierarchie právních předpisů, kterými je ČR vázána“. O 3 odstavce však píše: „[...] vlastnické právo z převodkyně nikdy platně nepřešlo a vlastníkem nemovitostí se nikdy nestal nabyvatel XY a v souladu s kánonem 668 CIC ani stát nemohl“.

JUDr. Ronald Němec, advokát

doktorand na PRF UK, student KTF UK

student Fakulty kanonického práva na univ. Jana Pavla II., Lublin

Mé poděkování za konzultace patří: Prof. JUDr. Jiřímu R. Treterovi, Prof. JUDr. Ignáci Antonínovi Hrdinovi, DrSc. a Mons. Mgr. Karlovi Orlitovi, JU.D., Mgr. Monice Menke, Th.D. a prof. JUDr. A. Gerlochovi, CSc.

“Tento článek byl zpracován v rámci projektu specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy v Praze s názvem: „Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu“, který je registrován pod č.: SVV 266 410.”

Literature:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1019/2002,
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3049/2006
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 3. 2007, sp. zn. 21 Cdo 628/2006 a Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 9. 2008, sp. zn. 21Cdo 702/2007
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, v platném znění, § 442, odst. 2 a 3
- TRETERA, J. R. a PŘIBIL, S., *Konfesní a církevní právo*, Praha: Jan Krigl (1997), s. 117, ISBN 80-902045-2-X
- Srov. HRDINA, A. (2002). *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia. s. 185. ISBN 80-86342-26-2
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 30/2005

- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975
- Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 33/1975 a R 36/1975
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26.11.2010, sp. zn. I. ÚS 1240/09-2
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. I. ÚS 137/05
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne ze dne 17. 01. 2007, sp. zn. I. ÚS 611/06
- Nález Ústavního soudu ze ČR dne ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1244/07
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20.10.2011, sp. zn. IV ÚS 3587/10
- ŠVESTKA, J. - SPÁČIL, J. - ŠKÁROVÁ, M. - HULMÁK, M. a kol. (2009). Velké komentáře: Občanský zákoník I, 2. vyd. Praha: C. H. Beck. s. 243, ISBN 978-80-7400-108-6
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, v platném znění
- Case of Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church (Metropolitan Inokentiy) and Others Vv Bulgaria, (Applications no. 412/03 and no. 35677/04).
- Praha, Směrnice o správě církevního majetku č. 2/2001 in Sbírka právních norem arcidiecéze pražské z let 1945 – 2009. Praha, 2009
- BERAN, K. (2004). „Veřejnoprávní subjektivita“. In: Právní Rozhledy. č. 6. s. 202, ISBN 80-7203-591-6
- Srov. Codex Iuris Canonici 1983, Kánon 1 a Kánon 11, Praha: Zvon 1994 (dále jen zkráceně „CIC“).
- KŘÍŽ, J. (2011). Zákon o církvích a náboženských společnostech, Praha: C.H. Beck. s. 55, ISBN 978-80-7400-362-2

Contact – email
nemec @mensa.cz